

ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ КИЇВСЬКИХ ПЕДАГОГІВ-ПРОСВІТНИКІВ НА ОСНОВИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

(кінець XIX – перші десятиліття XX ст.)

А На основі ґрунтовного аналізу останніх публікацій з предмета дослідження з'ясована сутність теоретичних поглядів відомих педагогів-просвітників лікарів О. Анохіна (1882–1920) та В. Крамаренка (1868–1958) на основі фізичного виховання учнівської молоді; розкриті характерні ознаки їхніх концепцій фізичного виховання, зокрема методи, принципи, засоби та особливості їх застосування.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична освіта, фізичний розвиток, гімнастика, рухливі ігри.

Актуальність проблеми. Одним із основних завдань сучасної загальноосвітньої школи є збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я вихованців. Виконання цього завдання потребує, зокрема, й органічного поєднання сучасних досягнень наукової думки з класичною спадщиною минулого. ґрунтовне вивчення, об'єктивне оцінювання, творче осмислення та впровадження в практику кращих надбань вітчизняної освіти сприятиме дотриманню принципів єдності, системності і наступності у розвитку педагогічної науки. У цьому контексті особливої ваги набуває дослідження передумов виникнення і становлення системи фізичного виховання дітей та молоді в Україні, оскільки наукове вирішення сучасних освітніх проблем повинно враховувати й знання того, як розвивалася теорія і практика вітчизняної школи в минулому, переосмислюючи набутий педагогічний досвід. Тому важливим є звернення до історії педагогіки другої половини XIX – початку XX століття, бо саме до цього періоду відноситься становлення наукових педагогічних знань у галузі фізичної культури й фізичного виховання.

Аналіз останніх публікацій із теми. Перші праці узагальненого характеру, в яких відображено досвід фізичного виховання учнів у вітчизняній системі середньої освіти, з'явилися ще в другій половині XIX – на початку XX ст. Зокрема, у працях І. Алешинцева [1], Д. Багалія [5], М. Демкова [9], П. Лесгафта [17;19;20], П. Каптерєва [12; 13] висвітлювалися окремі аспекти організаційної структури та змісту фізичного виховання у навчальних і позашкільних закладах. Їхні наступники розглядали проблеми фізичного виховання учнівської молоді в контексті розвитку науково-педагогічної думки та шкільної освіти в різних регіонах України у період до 1917 р. (Н. Заволока [9], В. Кокош [14], М. Поліщук [24], І. Прокопенко [28], В. Бобров [6], С. Сірополко [29] та ін.).

Серед досліджень, присвячених комплексному вивченню теоретико-методичних та організаційних основ фізичного виховання в імперську добу, варто виокремити дисертації, Г. Наталова [21] та Г. Приходько [27]. Питання фізичного виховання учнівської молоді у другій половині XIX – на початку XX ст., зокрема, що стосуються становлення засобів фізичного виховання учнів, розглянуто у працях з історії фізичної культури Росії та України Ю. Грота [8], Є. Приступи [25],

А. Піщелко [22], П. Погиби [23], Є. Чернової [32], А. Шушпанова [33]. Однак, незважаючи на наявність зазначених праць, вивчення з основоположних методологічних позицій періоду становлення теоретичних засад вітчизняного фізичного виховання учнівської молоді ще не вичерпано.

Це й зумовило **мету статті** – доповнити висвітлення внеску вітчизняних педагогів і практиків у розроблення теоретичних основ фізичного виховання учнівської молоді наприкінці XIX – на початку XX ст.

Виклад проблеми. Аналіз варто розпочати з поглядів маловідомого вітчизняного діяча освітньо-спортивного руху м. Києва початку XX ст., а на той час активного просвітника, організатора і популяризатора ідей про важливість забезпечення фізичного розвитку якнайширших верств молоді – Олександра Костянтиновича Анохіна (1882–1920).

На переконання «одного з яскравих, темпераментних пропагандистів і просвітителів тілесного виховання» [31, с. 586], прихильника оздоровчої концепції фізичного виховання О. Анохіна, основним засобом останнього повинна стати гра як найкращий засіб для розвитку дітей, як вияв їхніх духовних і фізичних сил. Рухлива гра, на його думку, повинна була становити основу фізичного виховання дітей, оскільки саме в процесі гри дитина максимально розкриває свої фізичні й розумові здібності: «Величезна, ні з чим незрівняна перевага ігор полягає в їх суспільності, в загальній керівній й об'єднуючій ідеї, чого жоден спорт не дасть» [3, с. 37].

Розробляючи концепцію фізичного розвитку, О. Анохін активно відстоював необхідність опертя на вітчизняні традиції, й, водночас, підкреслював, що вітчизняна система фізичного виховання повинна ввібрати кращий вітчизняний досвід і традиції інших країн: «Ми спробували всі сучасні системи фізичного розвитку. Протягом сімох років перед нашими очима й на наших мускулах пройшли: шведська гімнастика, системи: Сандова, Кістера, вагарі, боротьба, бокс, гімнастика, біг, їзда верхи, веслування, хода, гри (футбол, лянн-теніс); системи закордонні: Дебоне (Париж), Штольца (Мюнхен), Дудлея (Нью-Йорк), Вергайма (Турін), Прошека (Прага), Мюллера («Моя система») і... всі хороші і всі, крім деяких, мало придатні. Одна система розвине мускули, але попусе

серце, друга дасть гармонію укладу тіла, але не дасть сили, нарешті, за третьою системою я дістану силу, але втрачу здоров'я» [4, с. 3–4]. Натомість О. Анохін пропонував так звану «гімнастику нервів», що ґрунтується на нових принципах рухів, а не на нових рухах, оскільки «рухів нових бути не може, бо людина в двадцятому столітті має такі ж мускульні рухи, як і в першому столітті» [2, с. 4]. Розроблена О. Анохіним збірка доцільних фізичних вправ, яку він назвав «Нова система. Психофізіологічні рухи» і вперше видав у 1909 р., містить вправи так званої «кімнатної гімнастики» для всіх верств населення. Автор наводить не лише детальний опис усіх запропонованих ним вправ, а й загальні відомості щодо гігієни вправ, правил користування «Новою системою» при певних захворюваннях тощо.

У своїх статтях О. Анохін відзначав, що в Російській імперії знайшли застосування німецька, шведська, чеська та інші гімнастичні системи, але відсутньою була російська система гімнастики, яка б задовольняла потреби російської людини більшою мірою, ніж, наприклад, атлетичні або «балетно-естетичні» фігури «соколів» [2, с. 4]. Він закликав теоретиків і практиків фізичного розвитку створити таку систему гімнастики, яка б сприяла зміцненню здоров'я людини, розвитку її краси, таких особистісних якостей, як мужність, спритність й економічність рухів. Головне ж, писав О. Анохін, будь-яка система фізичного виховання повинна була бути рідною «за духом і ідеєю» народів тієї країни, в якій вона застосовується [2, с. 13]. Крім того, він зазначав: практика життя свідчить, «що сучасна людина не стільки повинна бути акробатом, гімнастом, силачем-атлетом, футболістом чи спортсменом, скільки здоровою людиною, здатною спрямовувати свої сили на боротьбу за існування» [2, с. 11].

У виданій 1911 р. праці «Сила і здоров'я для всіх» О. Анохін дав ґрунтовний критичний огляд усіх тогочасних систем фізичного розвитку (системи Аттілі, Сандова, Штольца, Дебоне, Мюллера, Дудлея, Прошека), і на основі цього – обґрунтував індивідуальний метод фізичних вправ, так звану «гантель-гімнастику» з описом рухів за п'ятьма схемами [3]. Всі вправи за системою О. Анохіна були дібрані з урахуванням індивідуальних особливостей тих, хто ними займається (вік, фізичний розвиток, стан здоров'я), та складністю зростання від простих до складніших із поступовим збільшенням навантаження [3, с. 51–64].

З метою формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості О. Анохін створив «Природну систему фізичних вправ. Російську систему гімнастики» (оприлюднена 1910 р.), спрямовану на вирішення таких завдань: «гігієнічного» – зміцнення здоров'я; «практичного» – виконання максимальної кількості фізичної роботи з мінімальною затратою енергії; «національного» – розвиток почуття патріотизму і любові до батьківщини; «індивідуального» – формування особистісних якостей [2]. В основу цієї системи було покладено загальнопедагогічні принципи природовідповідності, індивідуального підходу, взаємозв'язку всіх аспектів виховання. При цьому відмітною особливістю цієї системи став принцип урахування «особливих умов рідного краю» (клімату, ландшафту, дотримання культурних традицій) під час занять фізичними

вправами. Основними формами занять повинні були стати уроки, а також прогулянки та екскурсії з метою вивчення особливостей і пам'яток рідного краю [2].

О. Анохін рекомендував добирати засоби фізичного виховання з урахуванням особливостей трудової діяльності людини (лежання, сидіння, стояння, повзання, переміщення тіла, стрибки, метання) [2, с. 30]. Він вважав за доцільне на заняттях фізичними вправами з першого ж класу застосовувати різні спортивні пристрої – «снаряди», пояснюючи це тим, що дитина в повсякденному житті часто зустрічається з такими перешкодами, як рів, паркан, дерево, і чим швидше вона навчиться їх долати, тим легше їй буде в подальшому житті [2, с. 27]. Наголошував, що добирати «прилади», «снаряди», «апарати» необхідно з урахуванням вимог життя. Загалом в якості засобів фізичного виховання він рекомендував застосовувати: ходьбу і біг (ходулі, лижі, ковзани, колода); стрибки (з перешкодами – рів, паркан, стіна, у глибину – в воду, на піднесення); лазіння (по сходах, канату, дереву, щоглі, стіні, перекладині); плавання; гребля; метання (каменю, палиці, дротика, списа, диску); стрільба (з лука, вогнепальної зброї); боротьба, кулачний бій; ігри [2, с. 21–22].

Дуже важливим у системі О. Анохіна було те, що заняття фізичними вправами спрямовувалися на розвиток, з одного боку, дисципліни (стройові вправи), а з іншого – і почуття солідарності (ігри), й індивідуальних якостей (боротьба) та «естетичних почуттів» (танці). Танці О. Анохін розглядав як один з важливих засобів фізичного виховання, рекомендуючи для розучування народні (російські) танці – «присядку», «російську», «казачок», хороводні танці з піснями та інші національні народні танці [2, с. 13–27].

Істотну роль у системі фізичного виховання О. Анохін відводив прогулянкам та екскурсіям, які не лише повинні вирішувати оздоровчі та освітні завдання, а й сприяти розвитку патріотизму і любові до батьківщини [2, с. 13].

У своїй системі О. Анохін передбачав проведення в школі 50- і 30-хвилинних уроків. За змістом вони мали бути такими:

– 50-хвилинний урок: 1) стройові вправи; 2) ходьба і біг; 3) лазіння; 4) вправи для тулуба (на приладах); 5) стрибки; 6) метання; 7) боротьба; 8) вільні вправи; 9) гра; 10) вправи на увагу. Після вправ 3, 5, 7, 9 учителю треба було дати час на відпочинок і провести дихальну гімнастику;

– 30-хвилинний урок: 1) стройові вправи; 2) ходьба і біг; 3) лазіння; 4) стрибки; 5) метання; 6) гра; 7) вільні вправи. Після вправ 3, 5, 6 – треба було виконати дихальну гімнастику [2, с. 30].

На думку сучасної дослідниці Г. Приходько, «багатоаспектністю і яскраво вираженим новаторством» [26, с. 100] вирізнялася й педагогічна спадщина та практична діяльність українського вченого, лікаря і педагога, професора Київського університету Валентина Костянтиновича Крамаренка. Будучи послідовником ідей професора П. Лесгафта, В. Крамаренко також активно займався науковим пошуком у галузі розроблення теорії фізичного виховання і спорту, навчальних програм із гімнастики для різних типів навчальних закладів тощо.

В. Крамаренко категорично виступав проти викори-

стання зарубіжних гімнастичних систем, оскільки, на його думку, будь-яка система фізичного розвитку та виховання органічно пов'язана з кліматом, соціальними й історичними умовами життя народу, серед якого дана система створювалася та розвивалася [17, с. 1]. Він відстоював ідею пошуку власного вітчизняного шляху фізичного виховання людини і був проти «сліпого запозичення іноземних гімнастичних систем, далеких нашому народові» [17, с. 3]. Вчений вважав, що, створюючи вітчизняну систему фізичного виховання, необхідно, по-перше, ґрунтуватися на загальних законах біологічного розвитку організму людини, по-друге, спиратися на культурно-історичні традиції народу, його національні особливості: по-третє, враховувати потреби сучасного суспільства [15, с. 2–3].

Діяч В. Крамаренко обстоював думку, що у національній системі фізичного розвитку заняття важкою атлетикою повинні відігравати провідну роль, оскільки ґрунтуються на давніх народних традиціях [30, с. 158]. У праці «Про фізичний розвиток і виховання» (1911 р.), подаючи аналіз різних тогочасних систем фізичного розвитку й фізичного виховання молоді та інших вікових груп, В. Крамаренко так характеризує значення занять з важкої атлетики для фізичного виховання: «Землероб відповідно своїх рухів – це тип важкоатлета. Пастух і мисливець – тип легкоатлета. Ось тому мені незрозумілий той майже панічний, забобонний жах, який відчувають деякі лякливі особи при одній назві важкої атлетики. Це наші національні вправи. Пригадаймо наш епос і наших билинних богатирів: Іллю Муромця, Микулу Селяниновича, Іванища-Силища тощо. Все це народні ідеали, які носили до 10–15 пудів шапки та сорокапудові дубинки... У будь-якому разі я хочу підкреслити, що при створенні національної системи фізичного розвитку не повинні бути ігноровані вправи важкої атлетики» [17, с. 30].

Загалом про значення атлетики В. Крамаренко писав, що вона, «крім гігієнічного і морально-виховного значення, повинна відігравати величезну роль лікувального чинника» [17, с. 20–21], пояснюючи: «якщо гімнастика має лише лікувальне застосування, а акробатика випадково-практичне, то атлетика має велике застосування як основний фактор фізичного розвитку» [17, с. 20]. Водночас він чітко відокремлював фізичне виховання дітей і спорт для дорослих: «Спорт учнів, який має за мету фізичне виховання, і спорт дорослих, який має за мету побиття рекордів, є двома протилежними полюсами» [16, с. 5].

В. Крамаренко також різко висловлювався щодо практики запозичення російськими школами і товариствами сокольської гімнастики (її батьківщиною була Чехія), яка, на думку діяча, створювалася та розвивалася в умовах національного «поневолення» німцями чехів, і «несе на собі відбиток фанатичної нетерпимості, зарозумілості і прискіпливої дисципліни таємних товариств» [17, с. 1]. Посутнім є висновок просвітника про сокольську гімнастику: «Прискіплива дисципліна, яка нищить особисту ініціативу, механічна виправка і розвиток стадного початку та плюс асортимент тортур гімнастичних снарядів, усе це робить цю систему мало придатною в справі фізичного виховання» [17, с. 2]. Він також вважав, що сокольська гімнастична система не підходить для застосування в Російській імперії через «розбіжності в націо-

нальності, географії, кліматі, перевазі промислового характеру діяльності чеського населення, соціальних поглядів, історично сформованого державного положення» [17, с. 1]. І далі: «Якщо в даний час в розпал сокольської моди і не здається чимось незрозумілим прагнення створити в Росії тип сокола-акробата, то майбутнє покаже, що це було сумним непорозумінням» [17, с. 1–2].

У праці «Основи вчення про елементарні вправи» (1913) науковець стверджував, що основним засобом фізичного розвитку та національного виховання людини повинні бути «елементарні рухи» – «найпростіші із циклу доцільних і координованих рухів» [15, с. 14–15]. У статті популярного характеру він наводить конкретні рекомендації з розвитку, наприклад, нижніх кінцівок, живота тощо [11].

Для курсів з підготовки вчителів гімнастики він розробив спеціальну навчальну програму з теоретичним (історія та методика фізичного виховання, предмети педагогічного та медико-біологічного циклу) і практичним розділами (шведська гімнастика, сокольська гімнастика, легка атлетика, ігри) [7]. Крім загально-го керівництва, В. Крамаренко сам читав такі курси, як «Анатомія, фізіологія і гігієна фізичного розвитку» і «Педагогіка фізичного виховання» [7].

За В. Крамаренком, процес фізичного виховання дитини повинен бути природним. Саме цьому положенню відповідала його концепція національної системи фізичного виховання: «Якщо ми додамо до простих природних вправ з легкої атлетики складні, у вигляді різних ігор, видів спорту, танців і розумної ручної праці, тоді у нас складеться струнка система нашого національного фізичного виховання» [17, с. 7].

Завдяки своїй природності, вважав учений, запропонована система буде найдоступнішою для застосування, особливо тоді, коли головною перешкодою на шляху розвитку фізичного виховання та спорту, особливо в школах, є відсутність необхідних умов для проведення навчальних занять. Він писав, що така система не вимагає окремого гімнастичного залу та дорогих нерухомих приладів. Для неї цілком достатньо актового або рекреаційного залу, оснащеного простими приладами, які легко переносити та замінити природними перешкодами (стіжки для стрибків, приставні сходи, канати гантелі тощо) [17, с. 11].

Висновки. Для зазначеного періоду кінця XIX – початку XX ст. було характерним посилення впливу європейської культури у галузі фізичного виховання, активний пошук ефективних шляхів вирішення назрілих проблем розвитку теорії і практики фізичного виховання та культивування різних видів спорту (футболу, легкої та важкої атлетики, велоспорту тощо). Для вітчизняної педагогіки характерним було продукування теоретичних досліджень із фізичного виховання, що стало, крім того, й предметом інтересу широких кіл громадськості. Науковці досліджували питання практичного застосування різних гімнастичних систем і методів фізичного виховання, використання засобів фізичного виховання, розроблялися методики оволодіння новими для України видами спорту тощо.

Праці таких відомих вітчизняних педагогів, які розробляли питання змістових особливостей, форм,

методів і засобів фізичного виховання, як К. Ушинський, П. Лесгафт, стали теоретичним підґрунтям для організації системи вітчизняного фізичного виховання. Їхні ідеї актуалізували О. Анохін, В. Крамаренко, стверджуючи необхідність ґрунтування системи фізичного виховання на народному досвіді тіловиховання, загальнопедагогічних принципах (народності, природовідповідності, активності, гармонії душі і тіла тощо), а також на виваженому застосуванні кращих зарубіжних надбань у цій галузі.

Ефективне й доцільне використання набутого вітчизняного досвіду фізичного виховання дасть змогу відродити або вдосконалити відповідно до сучасних потреб кращі традиції фізичної культури та використати їх для виховання української молоді. Напрацювання видатних теоретиків і практиків фізичної справи свідчать, що фізична культура та фізичне виховання приносять найкращі результати лише за умови опертя на національні традиції та досвід, кращі зарубіжні зразки, адаптовані до вітчизняних умов.

Список використаних джерел

- Алешинцев, И. История гимназического образования в России (XVIII – XIX вв.) / И. Алешинцев. – СПб. : Изд-во Богдановой, 1912. – 346 с.
- Анохин, А. К. Естественная система физических упражнений. Русская система гимнастики / А. К. Анохин // Физическое образование и спорт. – 1910. – № 5. – С. 3–32.
- Анохин, А. К. Сила и здоровье для всех. Критический очерк всех систем физического развития (Аттилы, Сандова, Дебонна, Штольца, Мюллера, Дудлея и японской), а также атлетики, борьбы и гимнастики. Индивидуальный метод физического развития. С 5 табл., анатом. картой и 6 чертежами в тексте / А. К. Анохин. – Киев : Книгоизд-во И. И. Самоненко, 1911. – 81 с.
- Анохин, О. К. Вольова гимнастика. Психофізіологічні рухи / О. К. Анохин ; пер. І. Снігірєва. – Харків : Пролетарій, 1930. – 48 с.
- Багалеї, Д. І. Історія г. Харківська за 250 лет его существования (1655–1905) / Багалеї Д. І., Миллер Д. П. – Харків : Тип. Зельберберга, 1912. – Т. 2. – С. 652–718.
- Бобров, В. В. Розвиток гімназії на Півдні України (XIX – поч. XX ст.) / В. В. Бобров // Рідна школа. – 1998. – № 1. – С. 78.
- Гимнастика. Курси гимнастики при управленні Київського учбового округу // Русский спорт. – 1914. – № 23. – С. 8–9.
- Грот, Ю. І. Начало всех начал / Ю. І. Грот, О. Г. Черкасенко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК. – 2002. – № 5. – С. 191–193.
- Демков, М. І. Учебник педагогикки для учительских семинарий, женских гимназий и для народных учителей / М. І. Демков. – Москва : Склад издания в книжном магазине тов-ва В. В. Думнов, 1914. – С. 10–30.
- Заволока, Н. Т. Общеобразовательная школа Украины в конце XIX – начале XX в. : автореф. дис. ... канд. пед. наук. / Н. Т. Заволока ; Киевский гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – Киев, 1972. – 25 с.
- Крамаренко, В. Гимнастика для всех. О развитии мышц живота и их развитие. О вреде корсета для мышц брюшного пресса / [В. Крамаренко] // Русский спорт. – 1911. – № 17. – С. 4.
- Каптерев, П. Ф. История русской педагогикки / П. Ф. Каптерев. – СПб. : Книжный склад «Земля», 1915. – 746 с.
- Каптерев, П. Ф. Новая русская педагогикка, её главнейшие идеи, направления и деятели / П. Ф. Каптерев. – СПб. : Книжный склад «Земля», 1914. – 211 с.
- Кокосш, В. А. Общеобразовательная школа в южных (Придунайских) районах Украины в XIX – XX в. (1812–1940 гг.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : (580) / В. А. Кокосш ; Научно-исслед. ин-т общ. пед. АПН СССР. – Москва, 1972. – 22 с.
- Крамаренко, В. К. Основы учения об элементарных упражнениях / В. К. Крамаренко // Красота и сила. – Киев, 1913. – № 17–18. – С. 14–15.
- Крамаренко, В. Страница из истории великого самообмана / В. Крамаренко // Красота и сила. – 1914. – № 6. – С. 5–6.
- Крамаренко, В. К. О физическом развитии и воспитании. Издание учреждения «Veritas» / В. К. Крамаренко. – Киев : Печатня и литография М. Д. Счастливцева, 1911. – 54 с.
- Лесгафт, П. Ф. Краткий курс общей анатомии человека, разбор простых физических упражнений и описание школ для приготвления учителей гимнастики: Для армии в государствах Западной Европы / П. Ф. Лесгафт. – СПб. : Тип. Штаба войск гвардии и Петербургского военного округа, 1886–1887. – 270 с.
- Лесгафт, П. Ф. Новые труды, появившиеся на русском языке по вопросу о физическом образовании в школе / П. Ф. Лесгафт // Русская школа. – 1892. – № 3. – С. 139–157.
- Лесгафт, П. Ф. О физическом образовании в школе / П. Ф. Лесгафт // Русская школа. – 1894. – № 12. – С. 68–79.
- Наталов, Г. Г. Историко-логический анализ предмета и структуры теории физического воспитания : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.01 / Г. Г. Наталов. – Алма-Ата, 1975. – 24 с.
- Пищелко, А. В. Проблема взаимосвязи физического и нравственного воспитания в русской прогрессивной педагогике второй половины XIX – начала XX вв. : автореф. дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04 / А. В. Пищелко; ГЦОЛИФК. – Москва, 1982. – 16 с.
- Погиба, П. І. Розвиток фізичної культури і спорту на Україні / П. І. Погиба. – Київ : Знання, 1983. – 16 с.
- Полищук, Н. С. Начальное и среднее образование на Правобережной Украине в 60–90-х гг. XIX ст. : автореф. дис. ... канд. ист. наук. : 07.00.02 / Н. С. Полищук ; Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – Киев, 1974. – 27 с.
- Пристапа, Є. Н. Теоретичні та методичні аспекти класифікації засобів народної фізичної культури / Є. Н. Пристапа, В. І. Левків, Р. С. Мозола // Традиції фізичної культури в Україні : зб. наук. ст. – Київ : Інститут змісту і методів навчання, 1997. – С. 115–131.
- Приходько, А. Практическая деятельность В. К. Крамаренко в области физического воспитания и спорта в досоветский период / Анна Приходько // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волинського нац. ун-ту імені Лесі Українки. – Луганськ : Ред.-вид. відділ «Вежа» Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – С. 99–103.
- Приходько, А. І. Проблема фізического воспитания личности в отечественной педагогической журналистике (вторая половина XIX – начало XX в.) : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.01 / А. І. Приходько ; ХГПУ им. Г. С. Сковороды. – Харьков, 1999. – 200 с.
- Прокопенко, И. Ф. История становления и развития народного образования на территории Харьковщины в дооктябрьский период (XIX – начала XX вв.) / И. Ф. Прокопенко. – Харьков : ХПИ, 1990. – 91 с.
- Сірополок, С. Історія освіти в Україні / С. Сірополок. – Київ : Наукова думка, 2001. – 911 с.
- Солопчук, М. С. Історія фізичної культури та спорту : навч. пос. / М. С. Солопчук. – Кам'янець-Подільський : «Абетка-НОВА», 2001. – 236 с.
- Сунік, А. Російський спорт і олімпійське движение на рубежі XIX–XX вв. / А. Сунік. – 2-е изд., исп. и доп. – Москва : Сов. спорт, 2004. – 764 с.
- Чернова, Е. М. Проблема физического воспитания в русской педагогике в 60-х годах XIX столетия : автореф. дис. ... канд. пед. наук. / Е. М. Чернова ; ГЦОЛИФК. – М., 1952. – 16 с.
- Шушпанов, А. В. Спортивно-гимнастическое движение в России в годы нового революционного подъема (1910–1914 гг.) : дис. ... канд. пед. наук. / А. В. Шушпанов. – Москва, 1975. – 183 с.

Дата надходження
авторського оригіналу: 12.06.2015

Черпак Ю. В. Теоретические взгляды киевских педагогов-просветителей на основы физического воспитания учащейся молодежи (конец XIX – первые десятилетия XX в.).

А На основе детального анализа последних публикаций по предмету исследования выяснена сущность теоретических взглядов известных педагогов-просветителей врачей А. Анохина (1882–1920) и В. Крамаренко (1868–1958) на основы физического воспитания учащейся молодежи; раскрыты характерные признаки их концепций физического воспитания, в частности методы, принципы, средства и особенности их применения.

Ключевые слова: физическое воспитание, физическое образование, физическое развитие, гимнастика, подвижные игры.

Cherpak Yu. V. Theoretical views of Kiev teachers-educators on foundations of students' physical education (the end of XIX – the first decades of the twentieth century).

S The essence of theoretical views of famous teachers, educators and doctors A. Anokhin (1882–1920) and V. Kramarenko (1868–1958) is clarified on the basis of a detailed analysis of recent publications on the subject of the research on the basis of students' physical education. The characteristic features of physical education, in particular techniques, principles, tools and features of their application are revealed.

Key words: physical education, physical development, gymnastics, outdoor games.